

Franz From

Franz From

14. februar 1914 – 3. april 1998

Af Rolf Kuschel

Den 3. april 1998, i en alder af 84 år, afgang professor, dr. phil. Franz From ved døden. I hans sjæl brændte en ildhu for psykologien, ikke blot som videnskab, men også som en anvendt disciplin. From mente at psykologisk forståelse kunne være til hjælp for det enkelte menneske til bedre at forstå sig selv, sine handlemåder, følelser og samfundsmæssige placering. Froms stærke interesse for hvad der rørte sig omkring ham, kombineret med hans imponerende sproglige formidlingsevner, fik stor betydning for psykologiens udvikling og udbredelse i Danmark. Trivialiteter interesserede ham ikke og han var altid på vagt over for letkøbte psykologiske fremstillinger, som han polemisk kaldte for psykologiske forklaringer. Han slog med Voltaire'sk slagfærdighed ned på forstenede opfattelser og meninger. I hele sin aktive periode kæmpede han for en øget social bevidsthed og for menneskets ret til at ytre sig frit. Han bekæmpede fordomme og overtro, slog med hård hånd ned på spiritistiske plattenslagere, og udfordrede juristers og pædagogers indgroede opfattelser af hvad der var moralsk anstødeligt. Med sin store faglige indsigt og omfattende almenviden blev han en af sin tids toneangivende og respekterede psykologer.

Franz From blev født den 14. februar 1914 i det sydlige Agerskov og forblev hele sit liv i sind en sønderjyde. Hans opvækst på forældrenes gård satte sig dybe spor. Han var hele sit liv interesseret i naturen og skosede byboen, der ikke kunne kende forskel på kornsorter eller orientere sig efter verdenshjørner. Franz From voksede op i et stærkt religiøst hjem og Bibellæsning blev en central del af hans åndelige opdragelse. Sin store belæsthed i de Hellige Skrifter benyttede han sidenhen med elegance i faglige diskussioner. Dog var han, som han selv skriver, til tider træt af altid at blive anvendt som konkordans. Froms højt udviklede kritiske sans gjorde ham skeptisk over for en række af Biblens mere dunkle udsagn og han forventede, at mennesker der benyttede sig af Bibelcitater, havde taget personlig stilling til disse.

Som 19-årig blev Franz From student fra Haderslev katedralskole. Hans mor havde gerne set at han blev præst, men det kunne han »ikke føje hende i ... Jura var for tørt«¹, hvorpå han efter studentereksamen i 1933 påbegyndte medicinstudiet. Denne interesse varede dog ikke mere end et halvt år, så skiftede han til psykologi, der på det tidspunkt som universitetsfag havde eksisteret i godt et halvt århundrede. Studieskiftet vakte ikke ligefrem begejstring hos moderen, der bekymret gjorde ham opmærksom på, at han havde valgt et studium »som hverken præsten, lægen eller skolelæreren vidste hvad var.«² Helt uret havde moderen nok ikke, for på det tidspunkt var formidlingen af psykologi i Danmark endnu i sin vorden. Udsigterne til at kunne skabe sig en levevej som universitetsuddannet psykolog var på daværende tidspunkt heller ikke lovende, hvorfor daværende medarbejder på Psykologisk Laboratorium, docent R.H. Pedersen, nærmest græd da han hørte om Froms beslutning og tryglede ham om at finde sig et andet studium. Men Franz From var nysgerrig og forfulgte bevidst sit mål.

I sin studietid var Franz From i en kort periode (1937-1939) medarbejder ved Københavns Kommunes Psykotekniske Institut, hvis dynamiske leder Paul Bahnsen var overbevist om, at man bl.a. ved hjælp af psykotekniske prøver kunne foretage en udvælgelse af mennesker, der var egnet til at udføre bestemte arbejdsopgaver. Den hastigt omsiggribende testning af snart sagt alle arbejdsduelige – i begyndelsen af 1930'erne krævede f.eks. adskillige fagforeninger at alle deres medlemmerne blev testet, og Tandlægeskolen overvejede anvendelsen af en psykoteknisk prøve for de adgangssøgende – fremkaldte en del avisskriverier, rettet imod hvad man kaldte for 'Det sidste Vildskud paa Eksamensuvæset' og 'Indran-gering i en aandelig Underklasse'. Med sin allerede dengang skarpe pen imødegik Franz From denne sammenblanding af eksamen, forstået som kundskabsprøver der »tilsigter at maale, hvor meget (eller hvor lidt) Eksaminanden har tilegnet sig af visse Kundskaber« og psykotekniske prøver, der tager sigte på at måle »Mulighederne for Tilegnelsen«³. Sine modstandere, dvs. dem der angreb brugen af psykotekniske prøver, betegnede han som værende engageret i 'kabbalistisk Exegese' og henviste til, at Holberg allerede i 1744 i sine *Moralske Tanker* var fortalende for en afskaffelse af eksaminer til fordel for mere målrettede prøver.

I sin studietid var From i en periode også videnskabelig assistent

for fagets dengang enerådende professor Edgar Rubin. Her fik han lejlighed til at videreudvikle sin stringente tænkning og veldokumenterede argumentation, for Rubin, der elskede at involvere sine magisterstuderende i videnskabelige diskussioner, krævede klare og præcise argumenter. Store omfattende teorier og ordgyderi var for ham en vederstyggelighed.

From, der fra sine unge år havde været en stor læsehest, var velbevandret i den klassiske europæiske litterære tradition med indgående kendskab til bl.a. Holberg, Shakespeare, Huxley, Kipling, Voltaire, Mandeville, Goethe, Thomas Mann, Stanislavskij og Dostojevski. Den unge From læste med samme iver mange af de danske filosoffer, der havde beskæftiget sig med den menneskelige natur og udvikling på tidspunkter, hvor landet endnu ikke havde et universitetsstudium i psykologi. Det var filosoffer som Johan Nicolai Tetens (1738-1807), Niels Treschow (1751-1833), Frederik Christian Sibbern (1785-1872), og Harald Høffding (1843-1931), From kastede sig over. Især Høffding, der havde skrevet en af datidens meget anvendte psykologibøger, og Sibberns originale personlighedspsykologiske studier samt Tetens eksperimentelle fremgangsmåde vakte den unge Froms interesse.

I sin 6-ugers opgave til magisterkonferens, med titlen: *Synspunkter for følelsernes systematik*, tog han således udgangspunkt i Sibberns studier af menneskelige følelser og satte dem i relation til bl.a. Alexander Shands lære om sentiments med henblik på udvikling af en teori om følelsernes natur.

Det, der fascinerede From hos Tetens – som han senere kaldte for Danmarks første psykolog og for altid en af vore største – var dennes omfattende viden og grundighed i behandlingen af en række erkendelsesteoretiske og psykologiske problemstillinger. Allerede i 1777 havde Tetens forkastet den dominerende spekulative metode til fordel for systematisk eksperimenteren under varierende betingelser.

Franz From levede til fulde op til Tetens' ideal, da han som led i sin magisterkonferens udførte sin eksperimentalopgave *En undersøgelse over haptodynamisk længdebedømmelse*. Forsøgspersoner skulle her bedømme længden af forskellige stænger, som de med hånden bragte i en svingende bevægelse. I sit forsøgsdesign demonstrerede From en bemærkelsesværdig teknisk snilde. Ved hjælp af en enkel, nærmest forførende simpel eksperimentel anordning lykke-

des det ham at måle sammenhængen mellem længdebedømmelse og den naturlige svingning. Hvad angår streghed i eksperimentel opstilling og teknisk opfindsomhed – han brugte bl.a. et pladekamera foran hvis linse roterede en skive af sort karton forsynet med to modsatte udskæringer på 60° – stod han ikke tilbage for nogen af sine forgængere. Hvorvidt de af From fundne resultater nogensinde er blevet anvendt til at konstruere værktøj, billardkøller eller kårder, der lå ‘helt rigtigt i hånden’, sådan som den vordende magister antydede resultaterne kunne bruges til, må stå hen i det uvisse.

I 1939 afsluttede From sit magisterstudium med en forelæsning om Bernhard de Mandevilles famøse bifabel fra 1714. Gennem sin psykologiske analyse af bifablen og flere andre af Mandevilles fabler, påviste From hvordan den hollandske læge og filosof anslog et menneskesyn, der først langt tid senere skulle finde fodfæste inden for videnskaben, og at hans bifabel måtte forstås som et positivt indlæg i datidens kulturdebat, frem for en forvrænget fremstilling af menneskets laster.

Den universitetspsykologi, som Franz From stiftede bekendtskab med under sit studium i København, havde stærke rødder tilbage til den tyske eksperimentalpsykologi, som fagets første professor Alfred Lehmann (1858-1921) havde lært at kende i 1885 under sit ophold hos Wilhelm Wundt i Leipzig. Ud fra sine strenge videnskabelige idealer afviste Lehmann introspektion som forskningsmetode og koncentrerede sig i stedet om det psykofysiske eksperiment, hvis resultater skulle analyseres og forklares ud fra de enklest mulige teorier. Lehmanns efterfølger, professor Edgar Rubin, var også tilhænger af den eksperimentelle metode, som han anså for ‘Videnskabens sikre Vej’, men til forskel fra Lehmann og under indflydelse af den engelske empirisme mente Rubin ikke, at alle psykologiske problemer kunne undersøges eksperimentelt. Der måtte også gives plads til empirisk forskning der ikke er eksperimentel. Rubin indskærpede sine elever at psykologer skulle udføre velkontrollerede eksperimenter eller empiriske undersøgelser og foretage præcise fænomenologiske beskrivelser og analyser af menneskers oplevelser. Der blev lagt stor vægt på at deltagerne i eksperimentelle eller empiriske undersøgelser skulle fremkomme med så detaljerede beskrivelser af deres umiddelbare oplevelser som muligt. Denne fokusering på beskrivelsesmetodiske

aspekter blev et særkende for den danske psykologiske tradition, og er siden blevet omtalt som Københavnerskolen. Hvad denne Københavnerskole egentlig stod for er aldrig blevet direkte formuleret. For From var der tale om en særlig udsørgeteknik. Med hans egne ord hedder det om Københavnerskolen: »En nøjagtig beskrivelse af oplevelsen er en teknik, som man kan lære forsøgspersonen, og man kan lære sig selv at spørge på en sådan måde, at man kommer den nøjagtige beskrivelse af hvad der foreligger i personens oplevelse så nær som muligt.«⁴ Overraskende nok findes der hos From ingen nærmere redegørelse for, hvordan denne udsørgeteknik læres og opøves, og hvilke kriterier der skulle anvendes for opnåelse af målet. Men kravet om en præcis fænomenologisk beskrivelse og analyse af de perceptuelle oplevelser under eksperimentelle og empiriske studier udgjorde den ariadnetråd, som han mente kunne lede psykologien til et mere sikkert videnskabeligt ståsted.

Rubins bekymring for, at psykologien som erfaringsvidenskab endnu ikke var kommet særlig langt og derfor skulle holde sig strengt til selve sagen, resulterede i en dyrkelse af Occams parsimoniprincip hvad angår udvikling af teorier.

Set i lyset af det videnskabelige klima der dengang fandtes på Psykologisk Laboratorium er det bemærkelsesværdigt, at den unge amanuensis From få år efter sin kandidateksamen udgav publikationen *Drøm og Neurose*. Med bogen brød From med de snærende bånd som den psykologiske forskning på Laboratoriet dengang var underkastet og var et totalt brud med hvad man på bjerget anså for god psykologisk forskning. De fremlagte forskningsresultater var ikke baseret på en analyse af forsøgspersoners perceptuelle oplevelser under strenge eksperimentelle forhold, men var derimod en teoretiseren over menneskers forarbejdning af perceptuelle data. From skelnede mellem perceptuel forarbejdning, senere kaldet sansemæssig forarbejdning, og kategoriel indordning. Hans grundtese var, at enhver form for oplevelse altid er udtryk for en forarbejdning, varierende fra en høj sansemæssig forarbejdning til en lavere. Samtidig hermed indordnes vore oplevelser i kategorier med forskellig grad af specifikation. Gennem en kombination af høj og lav sansemæssig forarbejdning og indordning var From bl.a. i stand til at forklare, hvordan en række tilsyneladende inkomensurable emner som f.eks. et rebstykke og et afsnit i en artikel i

drømme kan rummes inden for samme kategori. I eksemplet er der tale om en høj sansemæssig forarbejdning – forskellen mellem rebstumper og artikelafsnit er tydelig – men samtidig er der tale om en lav indordning, fordi såvel rebstumper som artikelafsnitene opfattedes som èt og det samme: afsnit med en bestemt længde.

Froms analysemetode muliggjorde en forståelse af, hvorfor børn med deres lavere indordning, dvs. deres brug af brede og mere rummelige kategorier end voksne, oplever verden forskellig fra disse. Gennem en stedse større og større differentiering på det sansemæssige område sker der samtidig en udvikling fra en lavere til en højere indordning af omverdenens emner. Ligeledes kan drømmeoplevelser og neurotiske fænomener bedre forstås, dersom de anskues ud fra deres egen indordningsgrad frem for den der er fremherskende i dagligdagen. I *Drøm og Neurose* opstillede From ikke nogen sammenfattende teori eller noget færdigt system til forståelse af forarbejdningsprocesserne. Der var mere tale om aforismer gennem hvilke From forsøgte at anskue og analysere en række dagligdags emner på en ny måde. Det er en tankemættet bog, der foregriber klassifikationsdiskussionen, der 20 år senere skulle blomstre op i Amerika omkring Eleanora Rosh og Georg Lakoff. Men nogen indflydelse på denne diskussion fik Froms bog desværre ikke, da en oversættelse til engelsk først fandt sted i 1995.

Drøm og Neurose blev skrevet på 14 dage. From fik hverken opmuntring eller anerkendelse fra fagets professor. Da Rubin fik forelagt manuskriptet var tavshed hans eneste reaktion. *Drøm og Neurose* udkom også først, da Rubin under 2. verdenskrig var i landflygtighed i Sverige. Da From nogle år senere dristede sig til at spørge Rubin hvad han mente om bogen, som han havde foræret ham år forinden, fik From det vrisne svar »Ja-ja, det er jo teori og ikke experimentelle undersøgelser: tidsspilde.«⁵

Arbejdet med *Drøm og Neurose* kan betragtes som et forarbejde til Froms disputats *Om oplevelsen af andres adfærd*, der under stor opmærksomhed blev forsvaret i 1953. Undersøgelsens udgangspunkt var at afdække, hvordan vi i dagliglivet oplever andres adfærd, eller mere præcist formuleret »oplevelsen af hvad der for os er givet som andres adfærd.«⁶ Ved skarpt at skelne mellem en iagttagers oplevelse af en persons adfærd og den faktisk fortløbende adfærd, gjorde From op med den daværende ukritiske opfattelse af, at man kan operere med en persons objektive adfærd. I dette opgør lå sel-

ve grundlaget for disputatsen: Hvorledes »vor oplevelse af andre og deres adfærd er struktureret og hvilke lovmæssigheder der gælder indenfor dette område.« Afhandlingens hovedtese var, at der i menneskers oplevelse af dagligdags handlinger ikke forekommer nogen skarp adskillelse mellem »noget sjæleligt og noget materielt, [men] at de to sider er givet i og med hinanden.« De udgør det, der i den danske fænomenologiske tradition er blevet kaldt for 'psykoide fænomener' eller 'psykoide emner'. From skelner mellem fire hovedgrupper af psykoide emner: handlinger, udtryk, præg og sprog. Gennem en detaljeret analyse af bl.a. handlinger, hvor det sjælelige aspekt er et formål hos den handlende, viser From at mennesket tillægger de såkaldte materielle aspekter en psykisk dimension – kaldet *sens* – der ofte inkluderer hvad en iagttagere oplever er personens intention med handlingen. Denne tendens, at iagttageren oplever en hensigt hos den handlende, har betydning for fortolkningen af efterfølgende handlinger, idet den skabte indstilling i lang tid søges bevaret selv om den kommer i konflikt med handlingens videre forløb. Dissonansen mellem iagttagereens indstilling og oplevet handling kan dog blive så stor, at hensigten med handlesekvensen må omfortolkes og den tidligere indstilling opgives. Den dynamiske vekselvirkning mellem indstilling og oplevelsen af andres adfærd undersøgte From eksperimentelt ved at lade forsøgspersoner så nøjagtig og udførlig som muligt beskrive hændelsesforløbet i film af få minutters varighed. Vigtig er også Froms refleksioner over den menneskelige tendens til at opfatte andre mennesker som underlige, besynderlige og påfaldende når vi ikke formår at opleve nogen rimelig *sens* med det de foretager sig, samt hvordan dette skaber utryghed. Uden direkte at komme ind på det forudgriber From den efterfølgende tids studier over racefordømmes opståen.

Tilsvarende analyserer From psykoide emner kaldet udtryk, hvor de materielle aspekter som ansigtsudtryk tillægges følelser eller andre sjælelige aspekter. Udtryk begrænser sig ikke til ansigtsudtryk, men også prosodiske signaler og kropssproget som helhed danner psykoide emner. Den tredje gruppe psykoide emner, som From kalder for præg, vedrører sådanne emner, hvor det psykiske aspekt opleves som karakteregenskaber hos personen. Her er der ikke tale om en flygtig følelsestilstand, men om noget mere varigt. Den fjerde hovedgruppe af psykoide emner udgøres af sproget,

hvor det sjælelige kan fremtræde semantisk, dvs. når ordene henviser til noget sjæleligt hos den anden. Men som From gør opmærksom på, så er psykoide emner ikke begrænset til noget sjæleligt hos mennesket. Vi kan opleve noget sjæleligt hos dyr, såvel som vi kan tillægge naturfænomener sjæleagtige aspekter.

Gennem afdækning af nogle centrale strukturelle forhold og lovmæssigheder, der synes at være fremherskende i vores opfattelse af andre, tilføjede Franz From den fænomenologiske beskrivelse en ny dimension og foregriber det, der sidenhen internationalt er blevet kaldt for person perception. Var Froms bog blevet udgivet på engelsk samtidig med den danske, ville den uundgåeligt have påvirket amerikansk psykologis udforskning af dette emneområde i en mere fænomenologisk retning end tilfældet blev. Desværre gik der 18 år før en engelsk udgave så dagens lys.

Disputatsen vakte en del opsigt, dels på grund af sit emne, dels på grund af den kløgt From havde udvist med hensyn til sit eksperimentelle undersøgelsesdesign af psykoide emner. Da der var gået 40 år siden nogen havde forsvaret en psykologisk disputats bemærkede en af de officielle opponenter, filosofiprofessor Frithiof Brandt, lidt sarkastisk at man i Danmark synes at betragte psykologi 'som var den en *Geheimwissenschaft*' siden offentligheden ikke hørte meget til den. For sine studier over psykoide emner modtog Franz From Ekstrabladet's årlige videnskabspris på 10.000 kr.

Igennem hele sin aktive videnskabelige karriere havde From et ønske om at få sine arbejder udgivet på engelsk eller tysk, men som anført, skete det først mange år efter at undersøgelserne var afsluttet, og så altid på tidspunkter, hvor interessen for de behandlede videnskabelige problemstillinger ikke længere var så aktuelle, eller i mellemtiden var blevet indlejret i andres mere eller mindre faste tankesæt. Den originalitet, som From udviste i sine undersøgelser, fik derfor aldrig den internationale betydning, som den havde fortjent. Havde From haft mulighed for straks at præsentere sine videnskabelige arbejder for et større internationalt forum, ville han utvivlsomt være blevet en trendsætter inden for personlighedspsykologi. Årsagen til at det ikke blev sådan, må søges i Rubins generelle modstand mod at lade sine elevers arbejder publicere, for slet ikke at tale om at lade dem udgive i internationale tidsskrifter eller på internationale forlag. Rubin var ubønhørlig – ofte uretfærdig pedantisk – i de krav han stillede til sine elevers og kol-

legers manuskripter. »Det var en farlig holdning«, skriver From om sin læremester, »og den opmuntrede sandelig ikke til produktion... »⁷ Men til trods for sin store skuffelse over ikke at være en del af den internationale frontforskning, forblev From en stor beundrer af sin læremester og nærrede hele sit liv stor veneration for dennes viden.

From var ikke nogen verdensfjern forsker, han interesserede sig for umådelig mange ting og har været aktiv i mange forskellige sammenhænge. Han var bl.a. næstformand i Dansk Psykologforening (1951-57); landsformand for Nordisk Sommeruniversitet (1954-1962); medlem af Socialministeriets udvalg vedr. oprettelsen af et socialt forskningsinstitut (1955); formand for udvalget for samfundsforskning i Grønland (1957); medlem af den danske UNESCO-Nationalkommissions socialvidenskabelige udvalg (1957-1970); medlem af socialministeriets udvalg vedr. oprettelsen af et socialt forskningsinstitut og af dets forskningsråd 1958-74; dekan for det filosofiske fakultet (1967-1968), og medlem af Inge Lehmanns Legat af 1968 (1982-1984). Franz From blev indvalgt i Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab i 1974.

I årene op til disputatsen og nogle år efter underviste From i pædagogik, pædagogikkens historie og i børne- og udviklingspsykologi på seminarier og på Danmarks Lærerhøjskole. Sidstnævnte sted fortsatte han med at undervise indtil 1963. Hans kreative tankegang og glæden ved at debattere gav hans forelæsninger et særligt præg. Hans forelæsninger var velbesøgte på grund af den ofte uventede måde, han gik til angreb på etablerede opfattelser inden for børne- og udviklingspsykologi. For eksempel kritiserer han datidens trend som var udelukkende at undersøge børns handlepotentialer i forskellige aldre. For From var det vigtigt at huske at mennesker, uanset deres etniske baggrund fødes med nogenlunde de samme udviklingsmuligheder og at det der er væsentligt at studere er på hvilken måde samfundsstrukturen former børnenes måde at orientere sig på. Men samtidig advarede From – under henvisning til socialantropologiske studier af socialiseringsprocessen – mod kun at fokusere på det der er forskelligt fra videnskabsmandens egen kultur. Det er nødvendigt også at medinddrage det, der er fælles. Han rettede en dunderende kritik mod den opfattelse, at man ukritisk kan drage ud i den store verden og foretage intelligensmålinger med redskaber, der er udviklet i den

Vesterlandske kultur. For hvad nytter det at bede negerbørn om at gøre noget så hurtigt som muligt, når tiden i den pågældende kultur ikke spiller nogen synderlig rolle, eller hvor det at se på billeder og kommentere disse er et kulturfremmed element?

Noget der aldeles kunne ophidse Franz From var børnepsykologers blinde tillid til den svejtsiske udviklingspsykolog Jean Piagets opfattelse af at småbørn er realistiske, animistiske og artificialistiske og de deraf udledte teoretiske bygningsværker. Fejlen, mente From, ligger i, at man har stillet spørgsmål der er irrelevante for barnet, hvorfor man naturligvis også får uforståelige svar. Mange af de spørgsmål vi stiller børnene, docerede psykologiprofessorer, vedrører ikke børnenes sjæleliv, men derimod børnepsykologernes. Vil man forstå børn, må det ske ud fra deres egne forudsætninger og ikke ud fra det som vi tror, at de tror.

Skarp kritik vakte også den i børnepsykologien forekommende overtro om menneskebørn opfostret af ulve, de såkaldte ulvebørn. Sådanne opfattelser mente From kunne udelukkende trives blandt psykologer, pædagoger og sociologer. Enhver der blot har det ringeste kendskab til ulve ved, sagde han, at finder en ulv et forladt barn, så æder den det ganske enkelt. De, der har kendt Franz From, kan uden besvær forestille sig den indignation og foragt der strømmede fra katederet, når han gik til angreb på slige amnestuehistorier, fremstillet som videnskabelighed. Det var i sådanne situationer man mindedes F. Schaldemoses ord: »Og Smeden den vægtige Hammer svang, og Jernet gnistred og Ambolten klang«⁸.

From var en fremragende og højt respekteret universitetslærer. Ikke blot går der stadigvæk ry om hans forelæsninger, men også hans kollokvier var berømte. De blev afholdt på hans lille kontor, kaldet 'Froms hule', hvor der lige var plads til et skrivebord, en reol og nogle stole. Som en af deltagerne i disse kollokvier siger, så blev her ikke doceret, men man udvekslede erfaringer og satte nysgerrigheden i højsædet. Man diskuterede ikke blot snævre psykologiske problemstillinger, men ud fra Froms grundopfattelse, at det gjaldt om at forstå menneskets handlinger i dets forskellige fremtrædelsesformer, debatterede man fx børneopdragelse i lyset af Margaret Mead og Ruth Benedicts antropologiske studier, Georg Herbert Meads social-interaktionisme, forlystelseslivet i København i midten af det nittende århundrede, Stokers *Dracula* og aktuelle begivenheder som mediet fru Melloni. Man har ind-

tryk af, at det var under disse kollokvier From frigjorde sig fra den Rubinske spændetrøje og lod sit slumrende humanistiske og sociale engagement komme til udvikling. Denne udvikling manifesterede sig sidenhen i mange artikler, kronikker og debatindlæg.

From holdt meget af at debattere, thi det var her han – med ord fra Shakespeares *De lystige koner i Windsor* – kunne tale »frit fra leveren [og] lad[e] lærdommens og visdommens ord flyde.« Men han foragtede overfladiske indlæg, uvidenhed og naivitet i argumentationen. Hans skarpe replikker faldt omgående og kunne virke dræbende, specielt når han med hånligt, vrængende mund udbrød »Sludder«. Nogle følte sig frastødt af hans skarpe kritik, og nogle opfattede ham som vranten og karakteriserede ham som 'en overbegavet sønderjysk gnavpotte!' Men så uforsonlig han kunne være over for sludrevorenhed, så hjælpsomt kunne han træde til, når en studerende var i nød. Efter en magisterforelæsning, hvor klappen i bogstaveligste forstand var gået ned for eksaminanden, gik From stille ind på sit kontor og aftalte med en hypnotisør, at denne skulle behandle eksaminandens eksamensblokering.

Efter sin disputats vendte From aldrig tilbage til den eksperimentelle psykologi, ej heller foretog han sidenhen empiriske undersøgelser. Ikke fordi han tog afstand fra denne del af psykologien, hvilket fremgår deraf, at mange af hans elever forsvarede eksperimentelle undersøgelser for den filosofiske doktorgrad, men hans interesse rettede sig mere mod aktuelle samfundsmæssige problemer. For From lå der en videnskabelig udfordring i at gøre det tilsyneladende uforståelige forståeligt. From var en formidler par excellence, hvilket hans mange kronikker og populære bøger som *Psykologisk Set* (1953) og *En psykolog snakker med* (1957) vidner om. Formålet med disse populære indlæg var at vække til eftertanke. Der var ikke tale om 'populærvidenskab', men derimod om en moden forskers refleksioner over almenpsykologiske forhold baseret på stringent fagpsykologisk viden, fremstillet i et sprog som menigmand kunne forstå.

For From var det at tale og skrive i et klart og for alle forståeligt sprog en ufravigelig betingelse. Han arbejdede intenst med sine sproglige formuleringer og formåede at fremstille selv meget indviklede og vanskelige faglige emner på en klar og koncis måde. Hans disputats er et fint eksempel på denne elegante formuleringsevne. Hans stilistiske færdigheder er ofte blevet berømmet og

udgjorde samtidig et vigtigt redskab i hans til tider bidske polemiske angreb mod ufornuften.

From var altid parat til at kæmpe for en retfærdig sag. Således skrev han i 1970 en stærk polemisk kommentar i Politiken imod det medicinske Forskningsråd, der ifølge From havde slået sig op som forskningens formyndere, da de forbød en ung amanuensis i at udforske cannabis' umiddelbare psykologiske virkninger. From mente dette var et eklatant eksempel på indgreb i den frie forskning.

Froms skarpe analytiske sans viste sig i sin giftige skønhed da han blandede sig i den offentlige debat om Anna Rasmussen, senere fru Mellonis, påståede spiritistiske evner. Ifølge daværende professor i kemi Christian Winthers telekinetiske undersøgelser var mediet i stand til at få penduler, ophængt i et glasskab der stod på et bord, til at svinge uden ydre berøring – endda således at mens det ene pendul oscillerede, stod det andet stille. Winthers nøje fotografiske registreringer af pendulets svingninger blev hudflettet i en kronik i Ekstrabladet. Ud fra sin opdragelse i den strenge eksperimentalpsykologiske metode påpegede From, at naturvidenskabsmanden udelukkende havde koncentreret sig om at registrere pendulets svingninger, men undladt at rette sin opmærksomhed imod det, der var det centrale, nemlig mediets, hendes stols, gulvets og bordets bevægelser. Da man sidenhen undersøgte de Melloniske telekinetiske fænomener på Psykologisk Laboratorium og satte bordet med glasskabet på universitetets betongulv, forekom der ganske vist udsving, men frem for at tillægge årsagen spiritistiske evner konkluderede From, at den mystiske kraft var blevet overført ved hjælp af et knæ mod bordbenet. Der var, skriver From lakonisk, »heller ikke andet at gøre – laboratoriets gulv er af beton og kan ikke sættes i svingninger ved selv den mest energiske rokken.«⁹ Det afgørende for spiritistiske fænomeners fremtræden og registrering viste sig at være indstillingen hos dem der foretager målingerne. Den troende forsker vil i kraft af sin positive indstilling til fænomenet koncentrere sig om at registrere visse ting, men undlade at måle andre, og vil derfor ofte finde belæg for sine implicitte eller explicitte forhåndsantagelser. Modsat vil den kritiske, ikke troende forsker, når han foretager 'experimentum crucis', sjældent finde noget. Froms budskab i den dengang ophevede debat om spiritismens eksistens var enkel og klar: Overnatur-

lige psykiske færdigheder findes ikke. Det er udelukkende de positive forventninger hos iagttagerne og lidt snildhed hos de udøvende, der frembringer disse fænomener. Keine Zauberei, nur Behändigkeit.

Selvom From havde et skarpt blik for fiksfakserier i såkaldte videnskabelige beviser inden for den psykiske forskning, så kendte han sine begrænsninger. Da Uri Geller-feberen rasede i Europa i begyndelsen af 1970'erne og den sagnomspundne 'psychic' kom til København, opfordredes From til at være med som kontrollant under en TV-transmission hvor Geller skulle demonstrere sine fænomenale psykiske færdigheder. Hertil svarede From, at det ville han gerne, hvis han måtte medbringe to dygtige tryllekunstnere. Så blev invitationen afblæst. Givetvis på foranledning af Uri Geller selv, thi han tålte ikke at tryllekunstnere overværede hans forestillinger og derved afslørede det, der i tryllekunstnerkredse var almindeligt kendte tricks. From var her på linje med amerikanske tryllekunstnere som Martin Gardner og James Randi, der har gjort det til deres livsopgave at afsløre alle såkaldte overnaturlige fænomener. Gang på gang har de påvist at videnskabsfolk er elendige til at afsløre taskespillerkunst, da de er vant til at tænke rationelt og er uvante med det, der i tryllekunstnersproget kaldes for »misdirection«.

Igennem hele sit aktive virke satte Franz From spørgsmålstegn ved megen vanetænkning, og han var alt andet end loyal over for forstenede meninger. Ved at stille provokerende spørgsmål, ved at føre en argumentation ud i sin yderste konsekvens, ønskede han at afsløre fordomme forklædt som rationalitet. Med stor heftighed deltog han fra slutningen af 1950'erne og til midten af 1960'erne i pornografidebatten. Som domsmand i Frederiksberg Ret overstemte han sammen med den anden domsmand, redaktør Mogens Lind, den juridiske dommer og fik frifundet en distributør af såkaldte utugtige bøger og blade. Som forsvarerens sagkyndige vidne i Wilhelm Freddie-sagen i 1962 og som en af de 17 kulturpersonligheder, der blev bedt om at udtale sig i forbindelse med Fanny Hill-sagen samme år, argumenterede han skarpsindigt imod anklagernes påstande om, at pornografiske fremstillinger kunne bringe andre i uføre ved at pirre deres sanselige attrå. Pornografi i sig selv interesserede absolut ikke From, han fandt at det han havde læst var kedeligt. Det afgørende for ham, og det han opponere-

de imod, var de andres indgreb i læsefriheden. From hverken kunne eller ville acceptere, at jurister skulle bestemme hvad han eller andre kunne tåle at læse. I nogle sarkastiske dagbladskronikker gik han i rette mod denne form for formynderi, hvor de der i embedsmedfør grundigt havde sat sig ind i utugtige beskrivelser kunne udtale sig om de fordærlige konsekvenser læsning af denne litteratur havde for andre, hvorimod de selv tilsyneladende ikke havde taget den »ringeste skade af de utrolige mængder utugtighed [de] havde gennemløjet i årenes løb.« Farisæere var ham inderligt imod.

I sine seneste år på Universitetet rettede From sin interesse mod udforskning af spisefordomme. Forskningen havde såvel et teoretisk som et praktisk aspekt. På den ene side interesserede han sig for spisefordommens samfundsmæssige begrundelse og forankring, dvs. hvad der betinger deres opståen, vedligeholdelse eller bortfald, og på den anden side var han optaget af at rette folks opmærksomhed mod at spise, hvad der er spiseligt, uanset eksisterende samfundsmæssigt bestemte normer og opfattelser. I forbindelse med dette forskningsprojekt opholdt From sig et halvt år som visiting Professor ved Hong Kong University i 1976 for at undersøge, hvorledes det efter 2. verdenskrig lykkedes englænderne at gøre 1000 års hundespisning ulovligt. Denne undersøgelse var mere af historisk-juridisk art end egentlig psykologisk. Det nærmeste han kom i sin søgen efter en psykologisk forklaring var, at menneskets kategorielle indordning af dyr i spiselige og ikke-spiselige dyr er af afgørende betydning. Med andre ord, det er socio-strukturelle forhold, der betinger vores indstilling til dyret, og dermed også vores affektive og kognitive forholdelsesmåde. At denne indstilling kan brydes og overvindes demonstrerede From, da han i København sammen med sine yngre medarbejdere spiste såvel hund – en pointer, der havde en skæv næse og således ikke kunne bruges som jagthund – og hvide laboratorierotter. Under disse kulinariske måltider var From i sit es og det kom hurtigt til at stå klart for enhver, at for From var et godt måltid et psykoidt emne.

Froms undersøgelser over spisefordomme kom dog aldrig ud over begyndelsesstadiet. Medvirkende hertil var bl.a. studenteroprøret i 1968. Angrebet mod professorvældet generelt og de personlige angreb mod ham specielt gjorde ham bitter. Han disengagerede sig fra studiet og havde kun hånlige ord til overs for det ny-

oprettede studienævn. Han kunne ikke acceptere, at andre skulle bestemme, hvad han skulle undervise i.

Selvom Franz From, på grund af sine medlemskaber i statslige kommissioner, sit store engagement i at formidle psykologi til en større offentlighed, aldrig rigtig fik gang i sin forskning efter disputatsen i 1953, så forblev han igennem årene en af den akademiske psykologis fornemmeste fortolkere. Froms stærke interesse for hvad der rørte sig omkring ham, kombineret med hans imponerende sproglige formidlingsevner, fik stor betydning for psykologiens opblomstring i Danmark og medvirkede til at gøre faget og dets landvindinger kendt i vide kredse. Formidlingsmæssigt led han ikke af den 'Rubinske publikationshæmning.' Ved Franz Froms bortgang mistede faget psykologi en af sine markante skikkelser. Vi er mange der står i stor gæld til ham.

Æret være hans minde.

Noter

1. Kragh-Müller, C. C. (1954). »Psykologen har også en politisk opgave at løse.« *Social-Demokraten*, 9. februar.
2. Politiken 21.marts 1959. Interview med Franz From i forbindelse med udgivelsen af bogen *Menneskekundskab* (sammen med Stürup).
3. From, Franz (1938). »Eksamen og Psykoteknisk Prøve er to Ting.« *Ekstrabladet*, 25. august.
4. Jack, D. (1977). »En eklektiker snakker med.« *Dansk Psykolog Nyt*, 31:367-371.
5. From, Franz (1976). »Hvordan var Rubin? Sådan husker jeg ham.« *Dansk Filosofi og Psykologi*. Filosofisk Institut Københavns Universitet, s. 165.
6. From Franz (1953). *Om oplevelsen af andres adfærd*. København, Nyt Nordisk Forlag.
7. From, Franz (1976) – se note 5.
8. Frederik Schaldemose: 1839. *Censureret Nytaarsgave*. Kjøbenhavn, Trykt hos G.L. Møller, s. 81.
9. From, Franz (1968) »Søgende ånder og åndesøgere.« I *En psykolog snakker med*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.